

Goudse Hofjes van barmhartigheid (3)

- Het Swanenburgs Hofje -

Henny van Dolder-De Wit

Het wordt bijna een vaststaand gegeven: ook aan de Spieringstraat wijzen ontbrekende huisnummers op de aanwezigheid van een al dan niet meer aanwezige achterliggende bebouwing. Op huisnummer 21 volgt 45, dus is het tijd om eens op onderzoek uit te gaan. Bij de vorige afleveringen over Goudse hofjes lag de nadruk respectievelijk op de activiteiten van de diakonie in relatie tot de hofjes en op het testament van een stichter. Deze keer wordt aandacht besteed aan herbouw en renovaties, wat interessante gegevens oplevert betreffende enkele huizen aan de Spieringstraat en de inrichting van het hofje. Dat is tevens in de geest van het thema dat dit jaar werd gekozen voor Open Monumentendag: het wooninterieur. Het Swanenburgs Hofje (aan de Groeneweg 42) is een van de drie hofjes die de diakonie volgens testamentaire bepalingen beheerde. Wanneer de diakonie dat had gewild was er in 1781 nog een hofje aan hun beheer toegevoegd: toen kwam er een verzoek om de administratie van het 'Harthofje' aan de Nieuwehaven aan hun over te dragen, waarvoor - om financiële redenen - werd bedankt. Ook dit wordt kort gememoreerd¹.

Het testament

De geschiedenis van het Swanenburgs Hofje begint ruim driehonderd jaar geleden. 'In den jare onzes Heeren Jesu Christi 1689, op den 27sten dach der maende april' laat Elisabeth Nathans Bars, weduwe van de houthandelaar Noach Cornelisz Swanenburgh (begraven op 10 februari 1688), bij notaris Laurens Balbian haar laatste wil beschrijven.

Zij vermaakt bij die gelegenheid de geldelijke opbrengst van haar bezittingen aan de diaconie van de Goudse Hervormde gemeente². In het testament

De handtekening van Lijsbeth Nathans Bars onder het testament uit 1689.

wordt nauwkeurig beschreven

waarvoor het geld bestemd is: de aankoop van een 'bequaem erff' (geschikt terrein) om daarop te bouwen twaalf huisjes, alle even groot, met in het midden een bleekveld, tot gebruik van alle bewoonsters. De huur van een 'bequaem getimmert burgershuys' aan de Spieringstraat wordt bestemd voor de kosten van onderhoud en gratis bewoning door 'oude, eerlijke vrijsters of weduwen, allen lidmaat van de gereformeerde kerk'.

Naast het huis moet een toegangspoort komen met een ronde boog en daarboven een 'hardtsteen' waarin gebeiteld 'een burchjen met eenigen swaentjes rontom', naar voorbeeld van de (verdwenen) grafzerk van Noach Swanenburgh in de Sint-Janskerk³.

Dit poortje wordt tot 1931 beschouwd als de hoofdingang tot het hofje. Op het achterliggende terrein worden de huisjes gebouwd.

De toewijzing van zes huisjes is 'voor altijd ende eeuwich' toevertrouwd aan de diaconie, de andere zes aan door haar benoemde executeurs: dominee Sebastianus Borstius, ouderling Thomas van der Wegh en diaken Jacobus Sceperus. De laatste wordt al spoedig opgevolgd door diaken Thomas Struis. Daar zij allen leden zijn van de kerkenraad wordt er geen onderscheid gemaakt wie welke huisjes toewijst.

Daarna volgt de opsomming van een aantal voorzieningen die de executeurs moeten uitvoeren, zoals het regelen van haar begrafenis. Lijsbeth wordt op 5 juli 1692 in de Sint-Janskerk bij haar man begraven.

Het hofje in de zeventiende eeuw

Als de aardse goederen van Lijsbeth Nathans in vreemde handen zijn overgegaan, kopen de drie executeurs op 26 juli 1692 een huis met erf aan de Spieringstraat 'tot aan de zijl'⁴ van de Groeneweg; het maakt deel uit van wat werd aangeduid als 'Het Verbrande Erf'⁵.

In 1693 begint de toewijzing van de huisjes, wat door de koster van de kerk bij vrouwen die daarvoor in aanmerking komen persoonlijk wordt aangezegd. Het wordt nog korte tijd aangeduid als 'Lijsbeth Nathans Erf'. Tot ver in de twintigste eeuw krijgen talrijke Caatlijntjes, Dirckjes, Jannetjes en Marrisjes een gratis dak boven hun hoofd, waarvoor zij bij het in ontvangst nemen van de huissleutel de kerkenraad persoonlijk hun nederige dank betuigen.

Het hofje in de achttiende eeuw

Er zijn meer dan genoeg 'pretendenten', een huisje is nog maar nauwelijks ontruimd, of de volgende bewoonster is al aangewezen, soms door loting. De vrouwen verlaten het hofje slechts in het uiterste geval, als zelfstandig wonen onmogelijk is geworden. 'Terwijl Ariaentje Willems door beroertheit en Maria Jans door swakheyt uyt haare huisjes op het Swaanenburger hofje zyn uijtgegaan en deselve hebben vacant verklaart, soo zyn daarop van de Eerwaarden kerkenraad met die twee wooningtes begiftigd Marytje Anthonis en Jannetje Huygens', zo melden de kerkenraadsnotulen van 9 april 1705. Bewoning van een huisje door meer dan één persoon wordt zelden toegestaan: Lijsbet Jacobs en Grietjen Geerloffs krijgen toestemming 'om een huisje met malkanderen te bewonen', maar wanneer er een ander woninkje vrij komt, moet een van de twee verhuizen. De diakenen zien er op toe dat er een goede sfeer heerst op de hofjes: als Jannetje Meijbosch in 1726 de sleutel van haar huisje in ontvangst neemt wordt zij door de voorzitter van de kerkenraad vermaand '[...] tot ruste en ordre met diegeene die daar mede wonen'. Sara van der Burgh krijgt toegang '[...] met recommandatie van een vreedzaam en stil leven met de andere vrouwen'. Zo kabbelt het leven in het hofje voort, vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw zijn de gegevens schaars. De toewijzing van de huisjes wordt dan aangetekend in kleine boekjes.

Nadat als gevolg van de Franse overheersing de geldmiddelen aanmerkelijk zijn geslonken, onderzoekt de diakonie op welke onderdelen kan worden bezuinigd. Hierbij komen ook de twaalf tonnen turf ter sprake, die de bewoonsters van het hofje jaarlijks ontvangen. Omdat het testament van Lijsbeth Nathans is zoekgeraakt raadpleegt men geschreven informatie: de Stadsbeschrijving door Ignatius Walvis uit 1714⁶. Die is echter zeer summier wat het Swanenburgs Hofje betreft en ook niet geheel betrouwbaar. De doorgaans goed ingelichte pastoor spreekt van 'zestien huisjes op den grond van 't verbrande St. Margarite Klooster[...]'. Wel wordt hun duidelijk dat tegenover de uitgedeelde turf geen inkomsten staan. Daaruit blijkt de onbekendheid met het testament,

*Swanenburgs Erf
Steuntje Swanveld Obit
en Begeeven aan
Anna Blok
Door Onderlinge
Den 9. Februarij
1791.*

Aantekening uit het 'hofjesboekje' van de diakonie.

waarin werd bepaald dat wanneer er geld uit de verhuur van het huis aan de straat zou overblijven '[...] daervoor sal turff oft linnen gecocht ende aende voorschreven bewoonsters uijtgedeelt werden'. Op 1 augustus 1694 is toen besloten om 12 tonnen turf per jaar te laten bezorgen. Zo lang het financieel mogelijk is, zo nemen de diakenen zich voor, zal met deze gewoonte niet worden gebroken.

In 1797 is de kerk verplicht om aan de municipaliteit (naam voor het stadsbestuur in de Franse tijd) opgave te doen van haar bezittingen. Bij het Swanenburgs Hofje staat genoteerd: 12 huisjes en een huis aan de Spieringstraat.

Het huis aan de Spieringstraat

Behalve het hofje heeft ook het 'bequaem getimmert burgershuys' aan de Spieringstraat zijn eigen geschiedenis. Als de eerste vrouwen in 1693 hun hofjeshuisjes betrekken, wordt het bewoond door een van de executeurs, dominee Sebastianus Borstius. In 1713, als dominee Ketel zijn huur beëindigt, berekent de diakonie de kosten die zijn verbonden aan de verbeteringen die in de huurovereenkomst zijn vermeld. Het wordt in datzelfde jaar bestemd als woonhuis voor de nieuw-beroepen predikant Laurentius Steversloot, maar die vindt het kennelijk minder geschikt. Daar denkt zijn collega, dominee Bernardinus de Moor anders over, hij tekent een huurovereenkomst voor de tijd van drie jaar, maar heeft wel enkele wensen: '[...] mits dat de groote zyd-kamer en de achterkamer behangen worden en in de laatste een Engelse of Luijckse schoorsteen, mitsgaders twee Engelse ramen gemaakt werden'. Het werk wordt verricht onder toezicht van drie diakenen, waarna de predikant grif accoord gaat met de jaarlijkse huursom van f 135,-, in 1715 wordt dat verhoogd tot f 150,-. Dominee De Moor woont er tot 1732, dan koopt hij een huis en neemt 'de commandeur' Melchior Snels er zijn intrek. In 1748 is het opnieuw een De Moor die het huis huurt, nu echter de bekende en op medisch gebied actieve stadsdoctor, Bartholomeus Hermannus⁷.

Aan de straatzijde worden drie kozijnen voorzien van Engelse schuiframen. De Moor is bereid een jaarlijkse huur van f 150,- te betalen, maar zou graag zien dat de achterbovenkamer door een houten schot in tweeën wordt gedeeld. De diakonie vindt echter dat ze nu wel genoeg geld aan het huis heeft gependeed (f 649,-), waarop de doctor besluit zelf de benodigde 170 gulden neer te tellen, om de twee bovenkamers te realiseren. Ook hij koopt in 1749 een huis en doet zijn huur over 'aan de juffrouwen Kip'. Die verblijven er maar kort en in september 1754 komt 'capitein' Adriaan van der Does er wonen. Hij wil in de binnenkamer graag nieuwe kozijnen met schuiframen en blinden, zoals in de achterkamer. De diakonie gaat accoord, onder voorwaarde dat hij het huis voor f 160,- nog zes jaar huurt. In 1757 betaalt de weduwe van de Zwammerdamse predikant Gerard Aemilius f 85,- per jaar. In 1796 is de huur weer gestegen tot f 100,- per jaar. Met het ingaan van een nieuwe eeuw treedt ook het verval binnen en uiteindelijk krijgt het huis een bestemming als Bestedelingenhuis.

In 1839 kunnen voorbijgangers de metselaar Schluter bezig zien met de bouw van een huis naast dat van de diakonie. Hij krijgt permissie om '[...] gaten in dit huis te maken, ten einde daarop eenige bindten te doen rusten'. In 1848 is het erg verwaarloosd, maar desondanks meldt zich een huurder. De diakenen denken een slimme oplossing te hebben bedacht: de man mag er drie maanden gratis wonen en na die tijd tegen een gereduceerde huurprijs. Daartegenover staat dat hij verplicht is om het behoorlijk schoon te houden en te zuiveren van ongedierte 'dat daar in grote menigte aanwezig is'. De man bedankt echter voor dit genereuze aanbod, waarna de broeders zelf de handen uit de mouwen steken. Zij krijgen f 73,50 voor de aankoop van '700 stuks bossen teen (kennelijk voor bezems) die zij nodig hebben om het Bestedelingenhuis te zuiveren'. 'Dat geld komt weer terug', zo menen zij, 'want na gebruik kunnen de bossen voor dezelfde prijs worden verkocht'.

Ondanks de grondige schoonmaakbeurt komt er geen huurder opdagen. Er staan in Gouda veel huizen leeg en bovendien ziet het er onaantrekkelijk uit. Na een jaar besluit men om het af te breken en op die plaats drie kleine huisjes te bouwen. De kosten worden geschat op f 914,- na aftrek van 240 gulden die de vrijgekomen sloopmaterialen opbrengen. De architect A. Koorevaar maakt een bestek en tekening en de geschiedenis van het oude huis komt tot een eind.

Op 28 april 1849 vindt de aanbesteding plaats in de consistoriekamer van de Sint-Janskerk, waarvoor elf 'gereformeerde timmerbazen' zijn uitgenodigd en zeven dito metselaars. Bij opslag vanaf een bedrag van 700 gulden wordt door de metselaar A. Schouten bij f 870,- 'mijn' geroepen, nadat hij de namen van twee borgen heeft genoemd, wordt het werk hem ter plaatse gegund. Het bestek wordt door de aannemer en de borgen getekend en 'in de groote kast' van de diakonie gedeponneerd, Schouten krijgt een kopie.

In ieder huisje komen twee stookplaatsen, een bedstee en een schoorsteenmanteltje, de voorhuisjes en keukens worden belegd met blauwbakken tegels. De huur wordt vastgesteld op 70 cent per week. Inmiddels hebben zich al drie gegadigden gemeld. Als een van hen zich terugtrekt, wordt zijn huis verhuurd aan kleermaker De Bruin. Bij het fijne handwerk dat hij verricht is goede verlichting onontbeerlijk en in 1850 vraagt hij of er gaslicht in zijn woning mag worden geïnstalleerd. Dat is geen probleem, mits hij het zelf betaalt. Vanaf 1866 kan men in de Adresboeken van de stad Gouda de bewoners van de huizen tot halverwege de twintigste eeuw volgen.

In 1931 worden de drie huizen aan de Spieringstraat afgebroken, waarvoor nieuwe (nr. 17-19-21) in de plaats komen met in het midden een portiek, waarbij de toegangspoort tot het hofje vervalt. Diaken Sibbes legt de eerste steen; het werk wordt voor f 11.348,- uitgevoerd door de firma gebroeders Middelkoop, die ook het metselwerk voor hun rekening nemen. De firma C.J. Revet aan de Oosthaven verzorgt het schilderwerk, als

De huisjes aan de Spieringstraat in 1925 met het toegangspoortje naar het hofje. Geheel links is nog net het pand van bakker G. Verkaaik te zien, die ook brood bakte voor het weeshuis. Foto: AHGG

loodgieter is K. Rabouw, die zijn bedrijf aan de Raam heeft, aangesteld. De huur bedraagt dan f 364,- per jaar.

Het raadsel van de gevelsteen

In zijn boekje 'Goudse Gevelstenen' vertelt Theo de Jong dat de gevelsteen van het Swanenburgs Hofje omstreeks 1900 werd teruggevonden in de muur van een tuinhuis aan de Oosthaven 18. De toenmalige bewoner, de heer A. Spruyt die de steen kennelijk veilig wilde stellen, besloot hem af te staan aan de diakonie, maar die toonde geen belangstelling. Eenzelfde ervaring deed hij op bij de commissie die het beheer voerde over het Stedelijk Museum, toen in gebouw Arti Legi aan de Markt (nu VVV kantoor). Spruyt liet de steen toen schoonmaken, polychromeren en in metselen in een muur van zijn binnenplaats. Toen die werd afgebroken kwam de steen terecht in het museum-depot, waarna de toenmalige conservator G.C. Helbers hem een plaatsje gaf in de muur van de museumtuin.

De vraag is: wanneer is de steen verdwenen? Toen in 1848 de drie huisjes aan de Spieringstraat werden gebouwd, gaf metselaar Schouten de kosten op 'voor het maken van een gevelsteen boven het poortje, zoals bedoeld door Lijsbeth Nathans'. Een beeldhouwde steen zou 34, 30 of 9 gulden kosten, 'de laatste alleen glad, zodat daarbij het verven van de Burgh en zwanen zou komen'. Dat bewijst dat de gevelsteen dan niet (meer) boven de ingang staat. De diakenen vinden 34 gulden te veel 'voor eene zoo weinig beteekenenden zaak' en besluiten 'om daarom te plaatsen een steen van dezelfde soort als daar vroeger voor stond (!) met dit onderscheid, dat inplaats van de figuurlijke afbeelding van de naam van de schenkster van dat hofje, de naam zelve daarvoor zal gesteld worden en alzoo daarvoor zal gebeiteld worden in steen: ZWANENBURGSCH HOFJE'. Voor twaalf gulden neemt de steenhouwer A. Koorevaar deze taak op zich.

Wie de gevelsteen (jaartal 1693) in de museumtuin bekijkt, ziet dat die eigenlijk wel erg kolossaal is voor zo'n bescheiden poortje. Aan de onderzijde ontbreekt het woord 'Hofje'. Een interessante gedachte is dat het ingangspoortje aan de Groeneweg (jaartal 1692) eerst aan de Spieringstraat heeft gestaan. Het burchtje met de zwaantjes komt wat betreft de afmetingen ook beter overeen met een afbeelding op een grafzerk.

Het hofje in de negentiende eeuw

In 1830 wonen er vijftien vrouwen in leeftijd variërend van 36 tot 74 jaar. In 1840 zijn dat er dertien tussen de 38 en 84 jaar. Ongure individuen weten het hofje ook te vinden: in 1846 blijkt dat er 70 pond lood van de huisjes is ontvreemd, waarvan de diakenen bij de politie aangifte doen. In 1847 is het onduidelijk wiens plicht het is om

De gevelsteen in de tuin van het Stedelijk Museum Het Catharina Gasthuis'.

Foto: J.K. Verhulst.

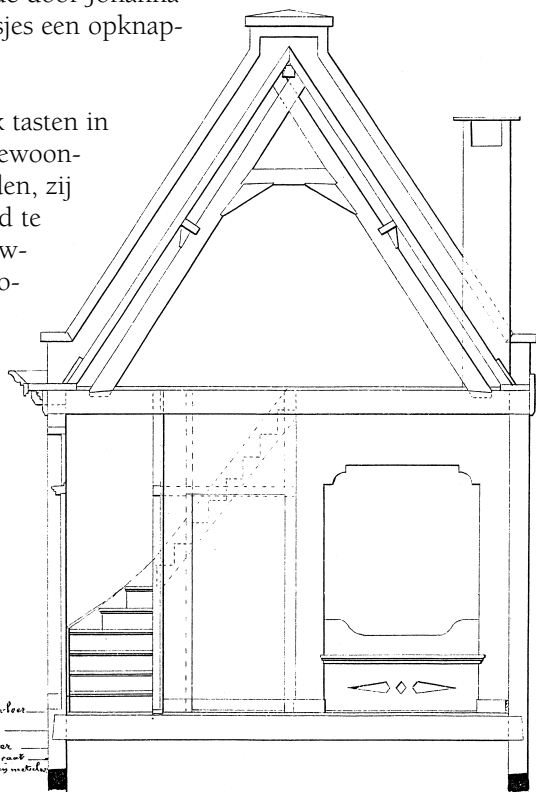

De bovenzijde van de ingangspoort van het hofje aan de Groeneweg 42.

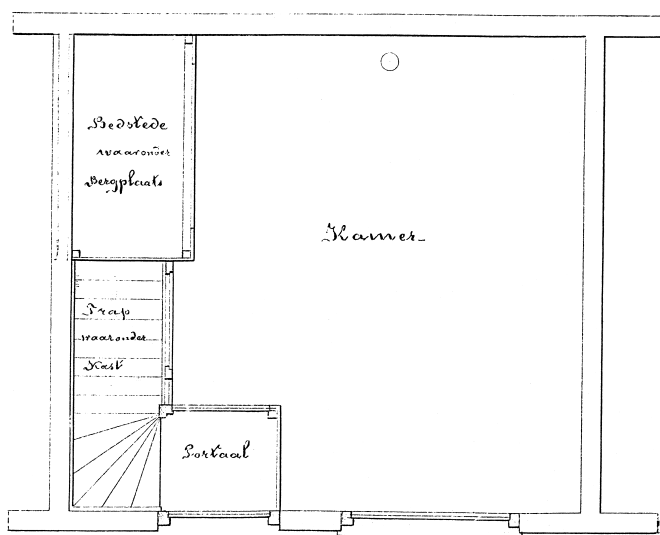
de zijl aan de Groenweg te ruimen. Dergelijke waterloopjes, waarvan er in Gouda veel waren, konden vooral in de zomermaanden een hinderlijke stank verspreiden vanwege het afval dat in de ondiepe slootjes werd gedumpt. In 1849 wordt er één bouwvallig huisje afgebroken, twee andere verkeren in een slechte staat. In 1850 stelt een 'onbekende' f 200,- beschikbaar om de door Johanna Blom en Aagje den Ouden bewoonde huisjes een opknappert te geven.

Men moet 's avonds op het hofje kennelijk tasten in het duister, want in 1891 vragen enkele bewoonders of er een lantaarn geplaatst kan worden, zij beloven zelf voor de olie en het onderhoud te zorgen. Het hofje verkeert dan in een bouwvallige staat, wat leidt tot een algehele renovatie in 1892. De gemeentebouwmeester L. Burgersdijk maakt een bestek met tekening, dat tien dagen ter inzage ligt 'voor alle protestantse timmerbazen'. Het werk wordt gegund aan aannemer D. Amesz, die met f 3.765,- de laagste inschrijver is; de vrouwen krijgen tijdelijk elders onderdak. Uit de beschrijving bij het bestek krijgt men een goede indruk van de inrichting van het hofje, dat na die tijd nog maar weinig is veranderd.

Er zijn dan twee bleekvelden, die worden opgehoogd en opnieuw belegd met graszoden. De 15 meter lange doorgang van de Spieringstraat tot aan de Groenweg wordt, met gebruik van de bestaande gele IJsselsteentjes, opnieuw bestraat. Bij de ingang van elk huisje komt een tochtportaal en een kwart wenteltrap met 15 treden en ronde ijzeren leuning. Boven aan de trap zorgt een eenvoudig houten hekje voor de veiligheid van de bewoonders. Onder de trap is een kast en in de kamer een bedstee met 'pottenplank', eronder bevindt zich een bergruimte. De ramen worden schuifbaar gemaakt. De 'buitenplee' wordt geheel uit baksteen opgetrokken en

Dwarsdoorsnede van een huisje volgens het bestek van L. Burgersdijk uit 1892 met rechts de bedstede.

Plattegrond van een huisje, idem.

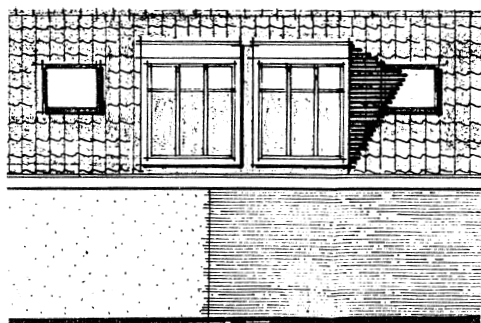
aangesloten op het hoofdriool. Hij is gedekt met 'goede oude pannen' en van binnen wit gepleisterd, met een vloer van blauwe tegels. De 'zitplank' van het privaat bestaat uit grenenhout met een rond afsluitdeksel. Licht en frisse lucht komen binnen door een raampje, voorzien van Frans glas, dat sluit met een haakje. Voor deze sanitaire voorziening heeft de huurder van het huis aan de Spieringstraat een deel van zijn erf afgestaan. Bij die gelegenheid wordt door middel van een standpijp ook waterleiding aangelegd, kosten: f 29,25, waarvoor de bewoonsters vijf cent per week betalen. Bij hun terugkeer is er veel ten goede veranderd! Een gedenksteentje in de zijmuur van het huisje nr. 1 (waarvoor de Goudse steenhouwer Polet zeven gulden in rekening bracht) herinnert aan deze verbouwing.

De nadagen van het hofje

Terwijl de diakonie bezig is om het Vrijthofje en het Jongkindshofje te verkopen, is dit wat betreft het Swanenburgs Hofje niet aan de orde. In 1958 wordt een van de huisjes ingericht tot kledingmagazijn van de diakonie en in 1961 betaalt iedere bewoonster f 10,- per maand voor het gebruik van water en elektriciteit. In 1963 wordt het hofje gerestaureerd en gemoderniseerd: na verwijdering van de buiten-plee's wordt er nóg een huisje ontruimd, daarin komen twee w.c.'s en een wasruimte. De bedsteden worden gesloopt, de aanrechten voorzien van een granieten blad, er komen boardplafonds en de huisjes krijgen nieuw behang en een verfje. Tijdens de werkzaamheden komen veel gebreken aan het licht, zodat de opknapping langer duurt dan verwacht.

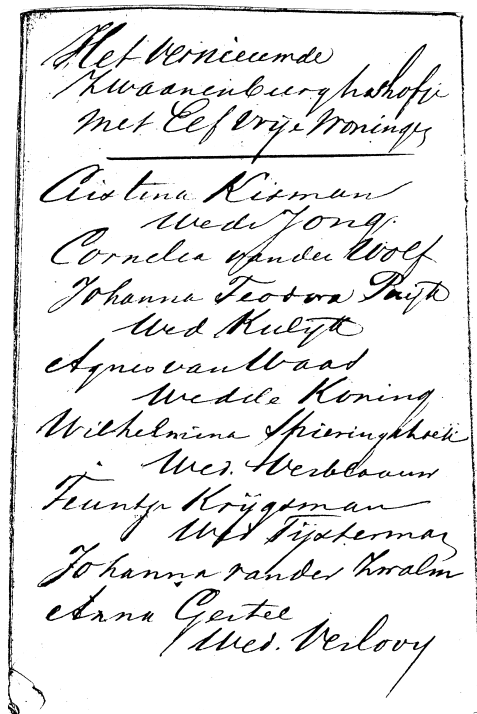
De huidige bestemming van het Swanenburgs Hofje

Een tweede ingrijpende verbouwing vindt plaats in 1984, naar ontwerp van Architecten bureau Bob van Beek te Warmond. De bestaande situatie wordt zoveel mogelijk gehandhaafd met

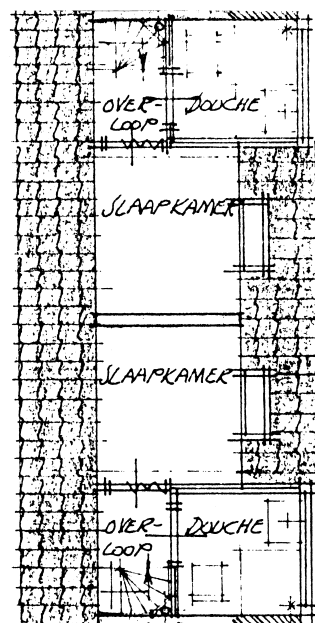

De dakkapellen aan de achterzijde van de huisjes vergrootten de woonruimte. Bouwtekening Architectenbureau Bob van Beek (1984).

verbetering van het wooncomfort, zoals de toevoeging van een dakkapel aan de achterzijde, om ook de verdieping van de huisjes bewoonbaar te maken, hier komt onder meer een douche. Met de werkzaamheden rond deze verbouwing is een bedrag gemoeid van 712.000 gulden, waarvan de diakonie

De namen van enkele bewoonsters na 1892.

De indeling van de zolderruimte. Bouwtekening Architectenbureau Bob van Beek (1984).

De toestand voor de renovatie van 1984.

380.000 gulden voor haar rekening neemt. In plaats van 'weduwen en oude eerlijke vrijsters' zijn dan in de huisjes grotendeels mannelijke bewoners te vinden, die om een of andere reden begeleiding nodig hebben.

Het hofje biedt sinds 1980

een fraai onderkomen aan de interkerkelijke Stichting Christelijke Hulpverlening (SCH), die er in nummer 7 een eigen kantoor bezit, twee huisjes voor tijdelijke bewoning en acht woninkjes voor een zekere beschermende huisvesting. Bij dit laatste moet worden gedacht aan mensen die een nieuw leven willen beginnen en daarom in een andere omgeving moeten worden opgevangen. De 'bleekvelden' zijn nu weelderig met planten begroeid en het hofje biedt een knusse en verzorgde aanblik.

...en daarna.

De ingang van het hofje aan de Groeneweg 42.

In het jaar 2000, bij het 20-jarig bestaan van de Stichting, telde men circa 50 vrijwillig(st)ers en één part-time kracht. Bij hen heeft zorg voor de naaste, waardoor ook Lijsbeth Nathans werd gedreven, de eerste prioriteit. Het hofje, nog steeds eigendom van de diaconie, is op 23 februari 1985 heropend door mevrouw M.R.J. Broekens-Ooms, echtgenote van de toenmalige burgemeester drs. K.F. Broekens. In een gevelsteen tussen de huisnummers 5 en 6 is ook dit feit vastgelegd.

Geraadpleegde bronnen

A. Scheygrond, Goudsche Straatnamen. Alphen a/d Rijn Canaletto (1979)

Theo de Jong, Walter Post en Ger de Klerk, Goudse Gevelstenen.

Handelsdrukkerij Nieuwe Brielse Courant (1977)

Noten

1 In 1781 ontvangt de diakonie een verzoek om de administratie over te nemen van het zogenaamde Harthofje aan de Nieuwehaven. Het is een fundatie van Helena 't Hart uit 1649, ingevolge een belofte aan haar broer Hendrik, die in februari van dat jaar is overleden. Het duurt tot 1657 voordat de bouw is voltooid met twee huizen aan de straat voor de verhuur, met daarachter zeven woninkjes. Een commissie uit de kerkenraad onderzoekt de voor- en nadelen en rapporteert dat de huisjes in een goede staat verkeren. Er is een bleekveld, afgeschoten met een heining 'van lat'. De twee woonhuizen ter weerszijden van de poort worden verhuurd voor respectievelijk 12 en 13 stuivers per week. De kerkenraad wijst het aanbod af, tenslotte heeft ze al 25 hofjeshuisjes onder haar beheer. Bovendien is de financiële toestand bij de diakonie van dien aard dat men er huiverig voor is nieuwe verplichtingen aan te gaan.

In 1830 wonen in het Harthofje zeven gezinnen, met in totaal 32 personen. De huisjes doen, nadat het hofje door de bewoners is verlaten, nog dienst als pakhuisjes en werkplaatsen, in 1965 worden zij gesloopt. Het toegangspoortje staat nu aan het grachtje van de Peperstraat, als achteringang tot de tuin van wijlen apotheker Paris (Westhaven 14)

2 'De duijtse gereformeerde kercke binnen dese stad van der Goude'

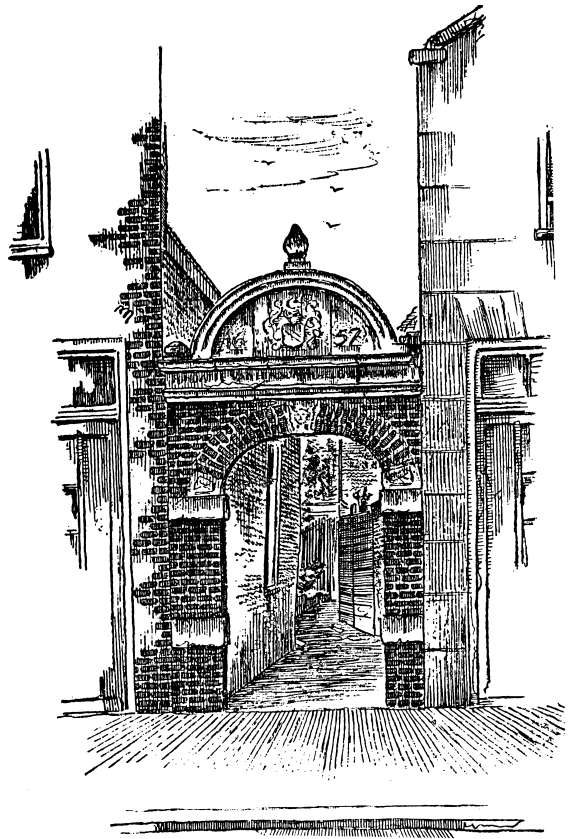
3 De gevelsteen bevindt zich links van de tuiningang van het Museum, in de muur van restaurant 'De Zes Sterren'

4 Een open riool, gedempt in 1902-1903

5 Benaming van een erfje aan de Groeneweg, genummerd 34-38, tussen het gebouw van het Streekarchief en het Swanenburgs Hofje. Het maakte vroeger deel uit van het Margrietenconvent, dat in 1572 door brand werd verwoest. Op het lege terrein verrezen nog het Weeshuis, en enkele huizen aan een straatje dat eerst Margrietensteeg heette, later Kees Faessen Rolwagensteeg, vernoemd naar een sleper die hier in 1642 woonde en binnen de stad kleine vrachten op een 'rolwagen' vervoerde

6 Na honderd jaar blijkt Walvis' geschiedschrijving over de stad Gouda geen weerstand meer op te roepen. Bij de verschijning in 1714 werd het boek door de kerkenraad nog fel veroordeeld en sprak men van '[...] dat vuijle boek van den paap Walvis'.

7 Zie voor meer informatie over deze medicus: J.G.W.F. Bik, Vijf eeuwen medisch leven in de stede van der Goude Bundel 8 (Gouda 1955).

De toegangspoort tot het Harthofje, toen nog aan de Nieuwehaven.